

Pāvests Francisks: cilvēces enerģētikas pārejas plāns

Foto: Ilmārs Znotiņš / LRBC

Dr. phil. **Māra Kiope**, Laterāna Pontifikālās Universitātes filiāles Rīgas Augstākā reliģijas zinātņu institūta profesore, LU FSI vadošā pētniece

Enerģija ir vārds, kas pazīstams gan dabas, tehnisko un inženierzinātņu speciālistiem, gan filozofiem – jo sevišķi Aristoteļa metafizikas kontekstā, kur enerģija ļauj iespējamajam kļūt par esošo jeb aktuālo. Par enerģiju daudz runājam arī ikdienas valodā: mūsdienās bieži *pietrūkst enerģijas* dažādo uzdevumu izpildei; dodamies pastaigā pie jūras vai mežā, *lai atjaunotu enerģiju*; ārzemju braucienos, koncertos, aizraujošos pasākumos meklējam jaunus *enerģijas avotus* mūsu dzīvei. Varam pieņemt, ka mūsdienās ir jāatjauno cilvēces – jo sevišķi Rietumu civilizācijas cilvēka – prāta, gribas un radošuma enerģija. Sarunā par pāvesta Franciska ietekmi uz pasaules attīstības gaitu šo uzdevumu var raksturot kā *enerģētikas pārejas plānu* šī koncepta visplašākajā nozīmē.

Ekoloģija kā sociālā taisnīguma jautājums

2014. gadā, uzrunā Eiropas Parlamenta deputātiem, pāvests Francisks salīdzināja Eiropu ar dzīves sparpu un auglīgumu, var teikt *enerģiju*, zaudējušu vecmāmiņu. Kā Eiropas Parlamenta deputātiem jums ir misija, kas reizumis šķiet neiespējama, teica pāvests Francisks, – atsaukties individu un tautu vajadzībām, izrādot dāsnumu funkcionalitātes un privātpašnieciskuma mentalitātes gaisotnē, kas vada uz “visa izmešanas kultūru”. Kādēļ mums katram ir atbildība par vidi? Tādēļ, ka cilvēkam apkārtējā cita radība ir dāvana, ko Dievs ir uzticējis mums. Mēs neesam dabas radītāji un kungi, bet gan par to atbildīgi. Un cieņa pret vidi ir kaut kas vairāk nekā tikai tās nepostīšana – vide ir jāizmanto labiem mērķiem. Tāpēc līdzās vides ekoloģijai, uzsvēra pāvests Francisks, ir jārunā par *cilvēka ekoloģiju*.¹ Vienkārši sakot, enerģijas jautājums visos tā aspektos ir jautājums arī par mieru, taisnīgumu, nabadzības pārvarēšanu un cilvēku savstarpējo solidaritāti.

Pusgadu vēlāk, 2015. gada 24. maijā, pāvests Francisks publicēja encikliku jeb apkārtrakstu *Laudato Si!* – “Esi slavēts!”, kas ir veltīta *rūpēm par mūsu kopējām mājām*. Enciklikas virsrakstam pāvests Francisks izvēlējās atsauci uz viena no pasaulē vislabāk pazīstamajiem svētajiem – Asīzes Franciska dziesmas vārdiem: “Esi slavēts, mans Kungs! Par mūsu zemi, mūsu māti, kas mūs uztur un dāvā bagātīgus augļus, krāšņus ziedus un augus!”

Enciklikā pāvests Francisks, sekojot Katoliskās Baznīcas sociālās mācības principiem, aplūko ekoloģiskos jautājumus ciešā saistībā ar sociālo taisnīgumu un labklājību, jo “patiesi ekoloģiska pieeja vienmēr kļūst par sociālu pieeju, tāpēc diskusijās par vidi jāiekļauj arī taisnīgums, lai sadzirdētu gan planētas Zemes, gan nabadzīgo ļaužu vaimanas” (sk. *Laudato Si!*, 49). Tā, piemēram, pāvests Francisks runā par to, ka daudzi pasaules nabadzīgākie iedzīvotāji mitinās klimata sasilšanas izraisīto seku skartās vietās. Viņu iztika ir atkarīga no dabas resursiem, bet viņiem nav finansiālu iespēju vai sociālā atbalsta, lai pārvarētu klimata izmaiņu izraisītās sekas uz dzīves vidi, tādēļ “traģiski pieaug to migrantu skaits, kuri bēg no vides degradācijas izraisītā posta” (*Laudato Si!*, 25). Cits piemērs: pie cilvēka tiesībām uz dzīvību pieder arī dzermā ūdens pieejamība, taču nereti tas tiek pārvērst par precītu tur, kur tā trūkst; citviet tas tiek nevēlīgi izšķērdēts, kaut arī saskaņā ar zinātnieku aprēķiniem, akūts ūdens trūkums var iestāties dažu desmitu gadu laikā un “liela mēroga uzņēmumu kontrole pār ūdeni šai gadsimtā kļūs par vienu no galvenajiem konfliktu avotiem” (*Laudato Si!*, 31).

Enerģija kopējam labumam

Kopējā labuma jēdziens ir atslēgvārds pāvesta Franciska enciklikā *Laudato Si!* Tas apzīmē labumus, kas ir svarīgi visai cilvēku sabiedrībai, nevis tikai atsevišķiem indivīdiem

vai kādai grupai. Viss, ko vienkāršā valodā saucam par dabu, arī ir kopējais labums. Pāvests Francisks enciklikā raksta: “Klimats ir kopējais labums, tas pieder visiem un ir paredzēts visiem.”

Zinātnieki ir vienisprātis, ka patlaban notiek satraucoša pasaules klimata sistēmas sasilšana, ko sekmējusi cilvēka darbība, un kļūst nepieciešams pamazām mainīt civilizācijas attīstības modeli, kura pamatā ir intensīva fosilā kurināmā izmantošana. Pāvests Francisks ir daudzkārt runājis par izaicinājumu atrast tādas atjaunojamās enerģijas veidus, kas varētu apmierināt visu cilvēku vajadzības, vienlaikus attīstot dabisko resursu izmantošanas līdzekļus, lai tādējādi izvairītos no vides līdzsvara izjaukšanas, kuras iznākums tagad un nākotnē ir *cilvēces ģimenei* ļoti kaitīgais vides noplicinājums un piesārņojums.

Izstādē EXPO “Nākotnes enerģija”, kas 2017. gadā notika Astanā, Kazahstānā, Vatikāna paviljons bija veltīts tēmai, kas sasaucās ar pāvesta Franciska enciklikas *Laudato Si!* apakšvirsrakstu “Enerģija kopējam labumam: *rūpējoties par mūsu kopējām mājām*”. Vatikāna ekspozīcijas prezentācijas dienā tika publiskota pāvesta Franciska vēstule foruma dalībniekiem, kurā viņš piekrodina sākt nopietni domāt par to, kā cilvēcei nākotnē iesaistīt inovatīvas tehnoloģijas, lai viedi izmantotu enerģijas resursus. Tas, kā lietot šos resursus, raksta Francisks, ir *visbūtiskākais faktors* [aut. izc.], kas ietekmēs mūsu pasaules veselību un visu sabiedrību labklājību; enerģijai ir jāietiek tā izmantotai, lai uzlabotu cilvēka dzīvi un sabiedrības darītu plaukstošas, jo pēc savas dabas esam aicināti uz auglīgu sadarbību, savstarpēju mīlestību un solidaritāti. Lai izvairītos no spekulatīviem finanšu darījumiem un iespējamai liela mēroga konfliktiem enerģijas resursu dēļ, būtu nepieciešams plaša mēroga atklāts dialogs starp dažādiem sabiedrības slāņiem, iesaistot arī reliģiskās kopienas. Pāvests Francisks uzsver, ka enerģijas resursu izmantošanas veids ir zīme par to, cik labi izpildām to uzdevumu, ko mums, kā to apliecina daudzas reliģiskās tradīcijas, ir uzticējis Dievs, proti, rūpes par apkārtējo pasauli un mūsu līdzcilvēkiem. Mēs būsim labi veikuši savu darbu, ja mūsu dzīve un enerģijas izmantošanas veidi būs ilgtspējīgi un balstīti cilvēku savstarpējā solidaritātē. Ja ne, tad ne. “Likme ir mūsu cilvēciskā cieņa; likme ir arī taisnīgums un miers,” raksta pāvests Francisks.²

Pāvests Francisks ir komunikācijas cilvēks, tāpēc meklē un atrod kopīgu valodu ar visiem, jo – visi ir cilvēki, spējīgi uz saprašanu un dialogu. Lai cik tas liktos paradoksāli, tieši lielām naftas un gāzes rūpniecības kompānijām ir vislielākās iespējas ieguldīt līdzekļus zinātnes piesaistē, dārgu eksperimentālu iekārtu izgatavošanā un praktisku izstrādņu ieviešanā atjaunojamās enerģijas resursu jomā. Šī gada 9. jūnijā pāvests Francisks Vatikānā tikās ar pasaulē vadošo naftas un gāzes kompāniju un citu ar enerģētiku saistītu uzņēmumu izpilddirektoru sanāksmes dalībniekiem. Lielās naftas un gāzes kompānijas jau tagad, ieguldot līdzekļus, attīstības aprēķinos ņem vērā klimata riskus un ir uzsākušas to mazināšanai pielāgotas biznesa

¹ Visit of His Holiness Pope Francis to the European Parliament and the Council of Europe. Address of Pope Francis to the European Parliament. Strasbourg, France. Tuesday, 25 November 2014.

http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2014/november/documents/papa-francesco_20141125_strasburgo-parlamento-europeo.html

² <https://cruxnow.com/vatican/2017/09/02/pope-energy-must-not-fall-prey-unscrupulous-financial-speculation/>

Fakti par Romas Katoļu Baznīcu Latvijā

Latvijā 2017. gadā bija 1 934 000 iedzīvotāju, no kuriem 377 474 jeb 17,46 % bija katoļi;

4 diecēzes, no kurām viena ir arhidieceze – Rīgas arhidieceze;

1 kardināls, 1 arhibīskaps, 3 bīskapi, 2 bīskapi *emeritus*, 2 bīskapi *emeritus*, kas dzīvo ārzemēs;

171 priesteris, tai skaitā, 22 priesteri misionāri no Polijas, Slovākijas, Lietuvas, Spānijas;

Rīgas arhidieceze: 45 priesteri un 3 diakoni,
Rēzeknes – Aglonas diecēze: 57 priesteri un 2 diakoni,
Jelgavas diecēze: 23 priesteri, Liepājas diecēze: 11 priesteri;

102 klostermāsas, tai skaitā, 23 māsas misionāres no Polijas, Lietuvas, Vācijas, Kazahstānas, un 13 latviešu klostermāsas, kas dzīvo ārpus Latvijas;

31 klosterbrālis – lielākā daļa no viņiem ir iepriekš minēto priesteru vidū, tikai daži ir klosterbrāļi; 11 ir misionāri no Polijas un Lietuvas, un viens latviešu klosterbrālis, kas dzīvo ārpus Latvijas;

Latvijā ir 14 sieviešu kongregācijas/ ordeni un 7 vīriešu kongregācijas/ ordeni;

2017. gadā Romas katoļu Baznīcā Latvijā notika 4985 kristības, 878 pāri tika salaulāti, 2066 cilvēki saņēma Pirmo Komūniju un tika izdalītas 1 326 708 hostijas (Svētā Komūnija);

kopš neatkarības atgūšanas uzceltas 52 baznīcas;

Romas Katoļu Baznīca Latvijā ir iesaistījusies daudzos ekumeniskos projektos ar mērķi veicināt kristiešu vienotību un izpratni par dažādajiem veidiem, kuros kristieši kalpo Dievam un tuvākajam, piemēram, Lūgšanu nedēļā par kristiešu vienotību, ekumeniskos dievkalpojumus, Ekumeniskajā Krusta ceļā Vecrīgā, Lūgšanu brokastīs, kapelānu kalpošanā u.c.

Valsts	Iedzīvotāju skaits	Katoļu skaits	Procenti
Lietuva	2 900 000	2 233 000	77%
Latvija	1 934 000	377 474	17,46 %
Igaunija	1 500 000	5500	0,36 %

Informācijas avots: Latvijas Romas Katoļu Baznīcas Informācijas centrs

prakses. Globālā līmeņa investori sāk mainīt ieguldījumu stratēģijas tā, lai veicinātu vides ilgtspējīgu attīstību, – pamazām sāk veidoties “zaļās finanšu sistēmas” (angļu val. *green finance*) aprises. “Ir progress”, pāvests Francisks atzina, “taču – vai pietiekami liels? Vai būsīm spējīgi laikus pagriezties [uz cita ceļa]? Nevienam nezina atbildi. Bet ar katru jaunu mēnesi enerģētikas pārejas jautājums kļūst aizvien spiedīgāks.”³

Grēka darbi un žēlsirdības darbi attiecībā uz vidi

Būdams Katoliskās Baznīcas augstākais vadītājs, pāvests Francisks ekoloģijas jautājumus ir iestrādājis arī Baznīcas maģistrārijā jeb mācīšanas saturā, attieksmi pret vidi padarot par katra cilvēka personisko atbildību, kas ir saistoša sirdsapziņai, un sniedz liecību visai pasaulei par nepieciešamību rūpēties par mūsu kopējām mājām. Pirmais solis ir saprast un atzīt, ka arī no pāridarījumiem videi, kas sakņojas mūsu egoismā un peļņaskārē, ir jāatsakās kā no grēkiem un tie ir jānožēlo, lai pēc piedošanas saņemšanas mainītu dzīvi.

Savukārt, kad 2016. gadā Katoliskajā Baznīcā bija izsludināts Dieva Žēlsirdības gads, pāvests Francisks bieži vien aicināja uz to, ka ir jāatzīst mūsu vaina pret vidi, tā jāno-

žēlo un saskaņā ar kristīgo praksi ir jāveic gandarīšana jeb atlīdzināšana. Ikkatram ir pienākums izvētīt savu sirdsapziņu šajā aspektā un, ja nepieciešams, mainīt dzīvesveidu, ikdienas paradumus. Pāvests atgādina, ka vide, kurā dzīvojam, iespaido mūsu dzīves uztveri – to, kā jūtamies un rīkojamies. Tai pat laikā vidi mūsu istabā, mājā, kvartālā vai darbavietā izmantojam, lai apliecinātu savu identitāti. Tāpēc, ja vide ir nekārtīga, haotiska vai piesātināta ar vizuālo un akustisko piesārņojumu, šī stimulu pārmērība ir smags pārbaudījums mūsu centieniem veidot integrētu un laimīgu identitāti (*Laudato Si!*, 147). Saprotams, ka rūpes par mūsu kopējām mājām nozīmē arī sīkus ikdienas pienākumus, piemēram, atkritumu šķirošanu, lietu taupīšanu, utilizāciju, meža, upmalas sakopšanu utt. Raugoties globālā mērogā, tas nozīmē arī uzdevumu nabadzīgāko zemju cilvēkus apgādāt ar finansēm un tehnisko palīdzību, lai viņi tiktu galā ar klimata izmaiņu sekām un to iespaidu uz dzīves vidi.

Tāpat pāvests Francisks norāda, ka rūpes par vidi ir jāpievieno klasiskajam septiņu žēlsirdības darbu uzskaitījumam, jo esam aicināti nebūt vienaldzīgi pret bioloģiskās daudzveidības zudumu un ekosistēmu postījumiem, ko bieži vien izraisa mūsu savtīgā uzvedība. Tūkstošiem sugu vairs nevar dziedāt slavas dziesmu Dievam ar savu pastāvēšanu, jo to vairs nav, saka pāvests Francisks. Mums nav tiesību tā rīkoties.

Nevajag par zemu novērtēt visus šos sīkos rūpju darbus – lēmums mainīt attieksmi pret vidi ietekmēs kultūru un

³ Sk. Address of His Holiness Pope Francis to participants at the Meeting for Executives of the main companies in the Oil and gas sectors, and other energy related businesses. Clementine Hall, Saturday, 9 June 2018. http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2018/june/documents/papa-francesco_20180609_impreditori-energia.html

“Radišanu var saprast tikai kā dāvanu, ko sniedz mūsu visu Tēva izstieptā roka.”
Pāvests Francisks. Enciklika *Laudato Si!*, 76

sabiedrību, kurā dzīvojam. Cilvēkos izveidosies *ekoloģiskais tikums* jeb stiprs un noturīgs ieradums saudzējoši, rūpīgi un uzmanīgi attiekties pret dabu. Un šis tikums izpaudīsies arī cilvēku savstarpējās attiecībās un visās citās cilvēka dzīves jomās.

Atjaunojamās enerģijas kultūra

Pāvesta Franciska skatījumā līdzšinējo attīstības modeļi, kas degradē dabas un sociālo vidi, ir iespējams mainīt, izveidojot jaunu, *cilvēciskāku kultūru*. To varētu veicināt, īstenojot ilglaicīgu cilvēces kopējo projektu, cita starpā sekmējot vides labiekārtošanu, jo īpaši klimata izmaiņas veicinošo faktoru ierobežošanu. Pārlika ticība tirgum un tehnoloģijām daudziem ir radījusi pārlicību, ka tagadējā ekoloģiskā un sociālā līdzsvara zudumu varētu “izārstēt” ar ekonomisko un tehnoloģisko sistēmu palīdzību. Taču izrādās, ka “tehnoloģijas, kas saistītas ar biznesa interesēm, nespēj saskatīt noslēpumainās un daudzveidīgās saiknes, kas vieno lietas, un tā nu dažreiz, risinot vienu problēmu, tiek radīta cita” (*Laudato Si!*, 20).

Ekonomikas nemitīgas izaugsmes prasība ir izraisījusi ekoloģiskas un sociālas sekas, jo patlabanējās tautsaimniecības ir vērstas uz aizvien lielāku patēriņu un piesārņojumu.

Pāvests Francisks bieži runā par *izmešanas kultūru*, kas iespaido gan lietas, kas ātri tiek pārvērstas atkritumos, gan cilvēkus. Izmešanas kultūra valda arī attieksmē pret cilvēkiem – darba nespējīgiem, ar attīstības traucējumiem, nabīgiem, veciem un slimiem, u.c.

Problēma ir tā, raksta pāvests Francisks, ka mums vēl nav kultūras, kas nepieciešama, lai atrisinātu šo visaptverošo krīzi. No cilvēka situācijas mūsdienu pasaulē skatpunkta viņš to nosauc par *pastāvīgu šizofrēniju*, kurā tehnokrātiska sevis apjūsmošana, kas neatzīst citām būtņēm piemītošo vērtību, sadzīvo ar otru galējību – cilvēka īpašās vērtības noliegšanu (*Laudato Si!*, 118). Patiesībā mūsu attiecības ar vidi izriet no mūsu attiecībām ar citiem cilvēkiem un ar Dievu, tāpēc nevar cerēt uz vides atveseļošanu, kamēr netiks atveseļotas visas būtiskās attiecības starp cilvēkiem (*Laudato Si!*, 119). No patērētāja skatpunkta raugoties, paties kopējais labums nav svarīgs: jo lielāks ir tukšums sirdī, jo vairāk cilvēks grib pirkt, turēt īpašumā un patērēt (*Laudato Si!*, 204). Īsi sakot, šābrīža galvenā iezīme ir strauja tādas kultūras izplatība, kas ir apsēsti koncentrēta uz cilvēka – indivīda un sugas – kundzību pār realitāti, saka pāvests Francisks. Daži to sauc par *egolatriju* jeb sevis pielūgsmes kultūru, uz kura altāra tiek upurēti pilnīgi viss, pat vissnozīmīgākās cilvēciskās jūtas. Šāda attieksme rosina cilvēku nebeidzami raudzīties spogulī, līdz tas vairs nespēj novērsties no sevis uz citiem un plašāko pasauli. Tam ir smagas sekas uz jebkurām attiecībām dzīvē. Tāpēc arī, pretēji propagandai par to, ka tirgus

Foto: Ilmārs Znotiņš / LRBC

Svētā Mise Aglonā š.g. 24. septembrī

paplašināšanās automātiski rada lielāku turību, izplešas nabadzības un konfliktu, cilvēku savstarpējas nepieņemšanas un apspiešanas, izmisuma un apātiskuma zonas sabiedrībā.⁴ Un, pāvests piebilst, pat visattīstītākajās sabiedrībās palielinās relatīvā nabadzība un notiek sociālās labklājības noriets, kas apdraud ģimenes, izšķīdina vidusslāni un negatīvi ietekmē jaunus cilvēkus. Bezdarbs jauniešu vidū ir skandāls ekonomiskā nozīmē, bet tā ir arī sociāla slimība, jo jaunatnei tiek laupīta cerība un tās enerģijas resursi, tiek nomāks radošums un pasaules redzējums.⁵

Pāvests Francisks ir pārliecināts, ka patlaban ir vismaz jāizveido normatīva sistēma, kas nospraustu nepārkāpjamas robežas un nodrošinātu ekosistēmu aizsardzību, pirms vēl jaunās varas struktūras, kuru pamatā ir tehnoloģijas un ekonomikas paradigma, būs pilnībā pārņēmušas ne tikai politiku, bet arī brīvību un taisnīgumu (*Laudato Si!*, 53). Kurš gan varētu izstrādāt šādus normatīvus? Es teiktu, kādā uzrunā atbild pāvests Francisks, ka tas ir no politiskām, ekonomiskām un ideoloģiskām interesēm brīvu zinātnieku uzdevums attīstīt

kultūras modeli, kas ievēro klimata pārmaiņas un to sociālās sekas, lai ražošanas potenciāls netiktu rezervēts tikai dažiem. Pāvests Francisks secina, ka starptautiskā politika ir vāja savā rīcībā, kad runa ir par labo gribu kopējā labuma dēļ.⁶ "Daudzi procesi ir jāpārorientē, tomēr vispirms jāmainās cilvēcei" (*Laudato Si!*, 202). Tālāk pāvests Francisks raksta, ka jaunā dzīvesveida pamatā ir sapratne par mūsu kopīgo izcelsmi, savstarpēju piederību un nākotni, kurā visi esam līdzdalīgi. Jaunā kultūra ir jāsaņem izglītībai, kas cilvēkos palīdzēs izaugt rūpju attieksmei par kopējām mājām, citam par citu, – izveidoties *rūpju kultūrai* izsviešanas kultūras vietā.⁷ Tā vienlaikus būtu arī atjaunojamās enerģijas – kā cilvēciskās, tā resursu – kultūra. Kā saka pāvests Francisks: mums vēl ir laiks! **E&P**

Literatūra

Pāvests Francisks. Enciklika *Laudato Si!* (Esi slavēts!). Veltīta rūpēm par kopējām mājām. Rīga: Vox Ecclesiae, 2016

⁴ Address of His Holiness Pope Francis to the participants in the General Assembly of the Pontifical Academy for Life. Synod Hall, Thursday, 5 October 2017. http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2017/october/documents/papa-francesco_20171005_assemblea-pav.html

⁵ Address of His Holiness Pope Francis to participants in the international conference of the Centesimus Annus Pro Pontifice Foundation. Clementine Hall, Friday, 13 May 2016. http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2016/may/documents/papa-francesco_20160513_centesimus-annus-pro-pontifice.html

⁶ Address of His Holiness Pope Francis to the participants in the Plenary Session of the Pontifical Academy of Sciences. Consistory Hall, Monday, 28 November 2016. http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2016/november/documents/papa-francesco_20161128_pontificia-accademia-scienze.html

⁷ Apostolic Journey of His Holiness Pope Francis to Kenya, Uganda and the Central African Republic (25-30 November, 2015). Visit to the U.N.O.N. (United Nations office at Nairobi). Address of His Holiness Pope Francis. Kenya, Thursday, 26 November 2015. http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2015/november/documents/papa-francesco_20151126_kenya-unon.html